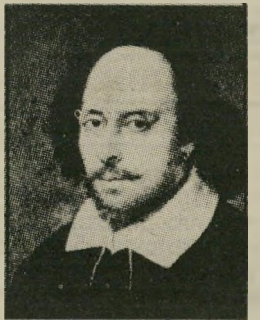

מארה על שתיהן

בימי המנדט סיפרו כי הנציב העליון הבריטי הודיע פעם לממונה עליו, שררהמושבות בלונדון, שהוא מתכוון להתפטר. הוא נימק את כוונתו בכך שגם היהודים וגם הערבים מקללים אותו. תשובת השר הבריטי היתה: "אם אחד משני הצדדים יפסיק לקלל אותך, תפטר".

במידה מסוימת, אני מרגיש שאני נתון במצב דומה. ומדמה אחרי עלייתו לשילטון, סיפר מנתם בגין לעיתונאים פעם, שבנות ה-50, פנה אליו איסר הראל, מי שהיה אז הממונה על שירותי הביטחון. הראל גילה לבגין כסוד שהגיעו לידי ידועות מוסמכות, הקובעות שאני סוכן סובייטי. על כך החליט דויד בן-גוריון לעצור אותי באורח מינהלי. אך אין הוא מוכן לעשות זאת מבלי לקבל על כך מראש את הסכמתו של ראש האופוזיציה — ח"כ מנחם בגין. בגין השיב להראל שאינו מאמין לסיפור הזה. אם יש לו הוכחות להאשמתו, שיואל נא להציג אותן. ולא — יתייצב הוא, בגין, בראש המחאה נגד מעצרי.

שקספיר

הצד המשעשע של הסיפור הוא שבערך באותה התקופה החליט, כנראה, משהו בשרותי הביטחון הסובייטיים שאני סוכן אמריקאי. אמנם היתה ברשימת המזונומים למסיבה השנתית של השגרירות הסובייטית ברמת-גן לרגל יום-המהפכה, אולם ככל פעם, כשהחליט מוסר פרוסובייטי לבלול אותי ברשימת המשתתפים במשלחת למוסקווה, חורה הרשימה משם כששמי מחוק.

אני מניח שהנאומים שלי בכנסת על זכויות האדם בברית-המועצות, לכל האזרחים ככלל וליהודים בפרט, לא שיפרו את המצב.

האמריקאים לעומת זאת, לא הזמינו אותי מעולם אף למסיבת יום הלאומי, ה-4 ביולי. כך אני חי באושר, כשאני חשוד במידה שווה בעיני הנציגים של שתי מעצמות-העל.

האמת היא שאין לי יחס ריגשי כלפי אף אחת משתי המעצמות. אני מתייחס אל שתיהן במידה שווה של חשדנות. אמנם, המישטר בארצות-הברית קרוב לליבי יותר מאשר המישטר הסובייטי, ואני יודע לאיזו שיעור יותר על התרבות ואורחות-החיים בארצות-הברית, שבה ביקרתי פעמים רבות, מאשר בברית-המועצות, שבה לא ביקרתי מעולם. אך אני מתייחס אל שתיהן כישראלית וכתושב המרחב הזה. ומוזית זו, רוש מיכרסקופ כדי להבחין בהבדלים ביניהן.

שתי המעצמות גרות במים העכורים של המרחב. לשתיהן אין כל עניין במשלה אמת. בידען היטב שמרחב ערבי-ישראלי מאוחד, החי בשלום, יסלק את שתיהן מעמדותיהן המדיניות, הצבאיות והכלכליות.

שתי המעצמות משלמות מסי-ששית לשלום, אך פועלות כמיטב יכולתן כדי לחסל את כחות-השלום בשני הצדדים. שתיהן תומכות בניצנים ובאנטי-הסירוב — זו בישראל וזו בעולם הערבי. במידה שיש לי אהרה לכוחות עולמיים, היא נתונה לעולם הליבי ליבי יוצא אל העמים המבקשים להשתחרר מדיכוי ומניצול — הכושים בדרום-אפריקה, העמים מוכי-העוני במרכז אמריקה, בני השבטים באפגניסטן, הפועלים בפולין והנעדרים בארגנטינה.

שתי המעצמות, שצברו בידיהן עוצמה כבירה מכל הסוגים, מנצלות את הכוח הזה כדי להבטיח לתושביהן רמת-חיים גבוהה ככל האפשר, על-חשבון העמים הפחות-מאושרים. למען מטרה זו הן מוכנות לדכא, לעשוק ולתמוך ברודנים מבחילים. זה טיבעי — ומי אנטנה, הישראליים של 1983, שנטיף מוסר לאחרים? אך כשם שכוחות-השלום בישראל נאבקים כדי לשים קץ למצב המחפיר הזה אצלנו, מותר לנו לחוש אהרה ולהושיט יד לכל הלוואים אותם לאיראן, כאשר הם שם, במערב ובמזרח.

ואם אין זה מוצא חן בעיני משהו בושנינגטון ובמוסקווה, לא נוכל אלא לצטט את דבריו של מרקוטינו במחזה רומיאו ויוליה: "מארה על שתי מישפחותיכם!".

משהו מופלא

כאשר כתבתי את הרשימה הקודמת, סיימתי כמילים: "לא נוכל אלא לצטט את דברי הנסיך של ורונה, במחזה רומיאו ויוליה..." תוך כדי כתיבה, צץ בי ספק, האם אני באמת בטוח במאה אחוזים שהנסיך הוא שאמר את הדברים במחזה? ואולי זה רק נדמה לי?

ניגשתי אל ארון-הספרים, הוצאתי את כתביו של ויליאם שקספיר ועלילתי. חיפשתי את הפסוק במקום ששם זכרתיו, ולא מצאתי. הייתי זקוק לחיפוש ממושך כדי לגלות שלא הנסיך עצמו אמר את המילים, אלא ידיו. תוך כדי כך הירחתי בכל המכנים המוזר הזה, שהוליד את

הציטוט. הנה אני יושב מול שפת-הים של תל-אביב וכותב על נושא הנוגע לי, ותוך כדי כך עולה במוחי פסוק המתאים למצב שבאתי לתאר. "מארה על שתי מישפחותיכם". הוא היה מצוי אִישֵם בוֹיכרוֹנִי, כשהוא קשור למחזה מסויים של סופר מסויים, ועל מעצמו ברגע הדרוש. הפלא ופלא.

אך זהו רק סוף התהליך. ישב לו ארם באנגליה לפני כמעט 400 שנים — ועד היום יש ויכוח לוהט על הותו של האיש, אם היה או לא היה, ומי היה — והוציא תחת ידיו פסוק נהדר כזה: A Plague o' both your houses מלים הנחרתות בוֹיכרוֹנִי, סיסמה ממש.

איך חשב על כך? איך זה בא לו? האם שמע זאת באיזה מקום? האם עברה על עירו מגפת-דבר? האם המציא זאת אי-פעם תוך כדי שיחה? האם זה עלה במוחו מעצמו ברגע הוֹיֵצִיה? מאז ראו וקראו את המחזה וילכו בוֹיכרוֹנִי, כמאזה שפות יפות, והמלים אלה צללו כניכי זיכרוֹנִי בגישרם, מעוגנות שם. כן החרק מעולמם הרחני של כל המיליונים האלה, ואני ביניהם — 16 דורות אחרי שזה נכתב, בארץ אחרת, אולי כשפה אחרת, (אני עצמי נזכרתי במילים רוקא וזאק גפרן המקורית).

הנהר אחרי כותב הדרום, באשלי כלפוני? או אלמוני הרהר בכך לרגע, ואחרי 20 או 40 שנה אותו כלפוני אלמוני יזכר בהם האין זה משהו מופלא?

הקאריירה הבלשית שלי

באחד הימים ב-1943 שאל אותי רוד תידהר אם אני רוצה לעבוד אצלו.

הכרתי אותו באגודה פוליטית, ששמה לה למטרה להביא להקמת ממשלה יהודית בגולה. (הכוונה היתה, כמובן, לממשלה יהודית לארץ-ישראל, שמישכנה יהיה לפי שעה בחו"ל אבל האגודה היתה חוקית, והניסוח הוהיר של מטרתה נועד לשמור על מעמד זה).

תידהר היה אז אגדה חיה. הוא היה מראשוני הקצינים היהודיים במישטר המנדט הבריטי, וכתב רבימכר (במושגים של אז) על עלילותיו. פורסמו חוברות בלשיות "בלאשים", בשפתנו, שנמכרו בקיוסקים, ושבהן היו שלושה גיבורים: תידהר, עצמו, שרלוק הולמס הארצישראלי, סגנו אלמוג ועוזרו ירמיהו. באותה עת היה תידהר נתון בצרה. אלמוג נעצר על-ידי הבריטים ונמק באתר ממחנות-המעצר שהוקמו לאנשי המחתרת. זה עתה נעצר גם ירמיהו. בדיוק אז נתקלתי בתידהר, וכך נולד הרעיון.

קפצתי על המציאה, והייתי בן-לילה לבלש. אך המציאות היתה שונה מאוד מזו שתיארתי לעצמי.

תידהר ישב במישרד, ולא זו ממש. כבר מוזמן לא עסק בעבודת-מדה. היתה לו תיקיה גדולה, ובה הוכנס באופן שיגרתי כל שם שהופיע בעיתון — ידיעות, הודעות, מודעות, הכל. מכיוון שהישוב היה אז קטן, בסביבות חצי מיליון נפש, הגיע כמעט כל אדם לתיקיה זו.

למישרד לא עסק בבילוש אחרי בעלים, נשותיהם ופילגשיהם. העיסוק העיקרי היה איתורן של כתובות, כשבאה בקשה כזאת. חיפשנו את השם בתיקיה. אם נמצא שם, הסתיימה החקירה. אם לא, חיפשנו משהו בעל אותו השם, או בעל אותו המיקצוע, ואז החלה העבודה האופרה של איתור האיש.

זאת היתה עבודה מעשעמלת, עבודת-רגליים. פשוטו כמשמעו, כי בימים ההם לא חלם איש מאיתנו על מכונית פרטית, או אף על אופנוע. נסעתי באוטובוסים, או הלכתי ברגל.

אחרי כמה חודשים של עבודה זו באה לי החקירה הגדולה הראשונה. היתה פריצה לקפות-החולים הלאומית, וראשיה לא רצו לערב בזה את המישטרה. היה חשד שזוהי "עבודה פנימית". ניהלתי חקירה כמו בקולנוע, חקרת את העורבים שתידעורב, בדקתי את הממצאים והגעתי למסקנה שיש סכירות גבוהה — אך לא אדוות — שמישהו מסויים ביים פריצה כדי לחפות על גניבה. איני יודע מה קרה הלאה.

ניהלתי כמה וכמה חקירות כאלה, וכך רכשתי נסיון. באחד הימים קרא לי תידהר לחדרו. ישב שם גבר מהודר, שהוצג לי כנציג של התאחדות בעלי-התעשייה, ענף היזומים. תשמע מה שהוא אומר, אמר תידהר.

בראשית המילחמה (העולמית) החלה מתפתחת בארץ תעשיית היהלומים. בלגיה, המרכז עד אז, נכבשה בידי הנאצים, וישראל באה במקומה. ליהלומים היתה חשיבות רבה מאוד בתעשייה המלחמתית.

לצד המפעלים הרשמיים, שעברו למען מאמדי-המלחמה הבריטי, התפתחה מעין מחתרת של עבודת-ניכת בלתי-חוקית ובלתי-מבוקרת. פועלים שלמדו את המיקצוע התקינו בבתיהם מכשירים ועסקו בעיבוד יהלומים מוברחים. היה קיים חשש חמור מאוד שהיהלומים המעובדים הוברחו לתורכיה הניטרלית, ומשם לתעשיית-הנשק הנאצית באירופה הכבושה, והיתה מוכנה לשלם עבורם כל מחיר.

הבולשת ניסתה לאתר את בתי-המלאכה הבלתי-חוקיים, ונכשלה. האינטליג'נצ'ה (אמ"ן הצבא הבריטי) ניסה ונכשל. עכשיו אנחנו רוצים שנגטו אתם. אמר האיש בעל-החליפה. זאת תהיה העבודה שלך, אמר תידהר.

חיפשתי את עקב-אכילס של הפעולה. ליטוש היהלומים נעשה בריסקים, שהיו זקוקים אחרי זמךמה לשיוף. איתרתי את בית-המלאכה שעסק בכך — גם הוא באופן בלתי-חוקי, כמובן. כמשך כמה שבועות עקבתי מדי יום ביומו אחרי היוצאים מבית-המלאכה הזה, וכך איתרתי את הסדנת הפרטיות בכתים. זה נשמע מרתק, אך היתה זאת עבודה קשה מאוד. הייתי קם מוקדם מאוד בבוקר, תופס עמדה ברחוב הגרוד העברי בדרום תל-אביב (שם נמצא בית-המלאכה) ועוקב אחרי מי שיצא כשהבילה חשודה בידיו. או לא היה לי זמן, והיה לי קל להתחפש. היו עימי אביזרים שונים — כובעי-מיצחיה, חולצה רוסית, מיקטרון — כך שהחלפתי את הלבוש כמה פעמים ביום. השאר היה עיקוב פשוט: ברגל, באפניים, באוטובוס, כמובן. אמרתי לנהגי מוניות: "סע אחרי המכונית הזאת" בחיי. ביחוד נרשם בוֹיכרוֹנִי זמן זמן וערמומי, שהוביל את הריסקים לכל מיני מקומות. אחרי זמרה הבחין בי. זה הפך למישחק של תחול ועכבר. התפקיד שלי היה להתחפש היטב ולעקוב בזריזות. כאשר נרגעו חשדותיו, הוא הוביל אותי ליערי.

במשך חודשיים-שלושה גיליתי בצורה זו עשרות בתי-מלאכה בלתי-חוקיים. כנתיים עברה המשימה בהצלחה של תידהר. לאירגון-השומרים, והמשכתי בתפקידי במסגרת זו. הבוס היה אברהם רוריאן, דמות סגנונית מאור, שומר תיקי מכפר-סנא, שאנרה תמיד כאילו ירד זה עכשיו מסוסה ערבית אצילה. הוא חבש ככל עת כובע אוסטרלי ונשא גם כמרכו תל-אביב מקל ערבי כבד. מובן שלבש מריחאקי. מוכרי האירגון היה אליהו נאווי — כיום ראש עיריית באר-שבע. רוריאן התחכם ושכר אותי בקבלנות. אך כאשר ראה בתום החודש הראשון ששכרי הרקיע שחקים (הרווחתי בחודש אחד 22

תידהר

לא, סכום אגדתי ממש בימים ההם, וקניתי את מכונית הכתיבה הראשונה שלי, הרמפס-בייבי) המייצג פניו במיקצת. הקאריירה הבלשית שלי הסתיימה ביום בהיר אחד, כשגיליתי בית-מלאכה בלתי-חוקי בגבעתיים. בציטרפתי לחוליית-המעצר. שנשא חוליה עמד סמל-בולשת, בריטי צעיר ובלונדי, מאותם שנשא ירמיהו מגרש-זובובים רמיוני-בוס.

פרצנו למקום. האנגלי תפס את בעלי-המכונית, פועל כבן 40 והחל מתחקר אותו. האיש היה מבוהל וגימגם מרוב פחד. והאנגלי הנחית על פניו סטירת-לחי מצלצלת.

זה היה רק טראומתי, שאני זוכר אותו היטב גם אחרי ארבעים שנה. בו במקום החלטתי לעבור למיקצוע אחר.

לא ידעתי כי התמחות בשטח החקירות תעזור לי באחד הימים במיקצוע שונה לגמרי, כשעלי לנצח על חקירות חברי-מערכת, לברוק את מהימנות הממצאים ולקבל עליהם את האחריות.

איפה זה רמאלה?

אם תסעו מתל-אביב לירושלים, או להיפך, תתקלו בשלטי-כיתוב מופיעה מילה מזוהה, "רמאלה".

מה זאת רמאלה? הטכסט הערבי והאנגלי באותו שלט ילמד אותך שהכוונה היא לעיר הערבית, שהינה עיר כה מציאותית שיש בה רמאללה. מיששה החליט שרמ"ד אחת מיותר.

מעניין. העיר רומא — אחת הערים המעטות בארץ שאין להן עבר תנ"כי, יווני, רומי או ביזאנטי, אלא שהוקמו אחרי כיבוש הארץ בידי המוסלמים — קרויה במקור הערבי "ראם אללה" — שת מילים. האנגלים, שנהגו לחבר יחד שמות ערביים כאלה, קראו לו RAMALLAH, ומכאן הכתיב הערבי רמאללה. כתיב עברי זה מרמז על מקורות הערבי של השם (ושל העיר) אנו רגילים לאיית את שם האלוות הערבית, "אללה", כמו במקום הערבי, אף שהשפה העברית אינה סובלת למ"ד כפולה. מיששה החליט שהגיעה השעה לשנות זאת, למען לא יתפת העוברים-ישובים לחשוב שיש עוברים על פני עיר ערבית. אחר הכל, לא יהיה נעים להקים ישיבת-הסדר ב"רמאללה עילית". אבי "רמאלה עילית" — זה משהו אחר לגמרי.